

VPLIVI DUŠNIH PRETRESOV PRI DOMAČI IN JAVNI ODGOJI.

PIŠE AVGUŠTIN POŽEGAR.

(Dalje.)

Mladina upov dosti si goji,
A svet ne vé, kam srce ji teži.

priliki smo omenili, da si nasprotujeta odgojni načeli: «Šiba novo mašo poje» in «Modremu očetu ni treba šibe strahovalke». Tukaj kaže, da spregovorimo o tem nekaj več.

Je li boljše rabiti šibo radi novih maš ali biti moder brez šibe strahovalke in brez ozira na nove maše? To vprašanje ni le zanimivo, ampak gledé na odgojo obsežno in velevažno. Menda nikjer ni potrebno tako jasnih in stanovitnih načel kakor pri odgoji, kajti po različnih odgojnih načelih se dosegujejo različni uspehi. Vsakdo pa lahko spozna, da šiba in strah ne pelje do tistega smotra kakor resna in mirna modrost.

Lotimo se tedaj tega predmeta, pojasnujemo in premostrimo ga, kolikor nam dopusté naše skromne moči.

Danes povsod govoré o bijološki metodi v naravopisnem pouku. Ne bo odveč, ako ovadim, da o omenjeni metodi marsikateri priprost človek misli po svoje.

Neka mati me je naprosila, da naj kaznujem njenega sina z «brezovko». Pripomnila je, da radi tega ne bo huda, kajti Bog je vstvaril «brezino šibo» tako šibko in prožno, da se boljše «prileže».

Povoda sem imel dovolj, da sem začel o šibi kot odgojevalnem sredstvu premišljevati. Najprej se mi je zazdelo do jasnega, da so pedagoški rek «Šiba novo mašo poje» našle druge osebe, ne pa tiste, kojim se je posrečilo izmodrovati simpatične besede: «Modremu ni treba šibe strahovalke». Ko sem bil o tem dejstvu prepričan, zanimalo me je preiskovati, katero izmed teh dveh pedagoških mnenj je zahtevalo več časa,

več skušenj in več duševnega napora, da se je spoznalo, ob enem pa sem se vprašal, zakaj se človeštvo ne drži le enega pedagoškega načela, le enega odgojnega sredstva, kakor je smoter odgoje konečno le eden.

Navedel sem nekaj slučajev, ob katerih smo videli, da postopajo ljudje proti otrokom po načinu, ki nam dokazuje, da se gre navadno le za telesno premoč, ki išče in najde odduška na slabotnem otroškem telesu. Največkrat vidimo, da ljudje otroških prestopkov ne presodijo po vzrokih, ampak da segajo po šibi brez vsakega pomisleka, ker so morebiti ravno slabo «razpoloženi». Dostikrat se to godi po stari, podedovani navadi, ker sta že dedec in babica trdila, da šiba novo mašo poje. Takšno nepremišljeno postopanje napram otrokom pa ni kazni — o kateri hočemo pozneje govoriti — ampak le nespametno nadlegovanje slabotnih otrok.

Ko sem tedaj razmotrival o šibi strahovalki, sem zasledil na njej dve vrlini, ki jo močno priporočata. Šiba je zelo priprosto in enostavno učilo in odgojilo, ki ne stane denarja, za rabo pa ne zahteva duha, ampak le krepkih rok. Človeška narava tirja, da se razvite telesne moči pojavljajo in rabijo. Ker se človek svojih telesnih moči zaveda in goji čut moči, mu nikakor ne zadostuje, da bi meril in rabil svoje telesne moči le ob mrtvih predmetih o priliki dela. Človek hoče uživati tudi to, da vidi svojo premoč nad drugim živim predmetom, človekom ali živaljo, ki se mu kolikor toliko zoperstavlja.

Da to podkrepim, treba je le opozoriti na vsakdanje pojave v dejanskem življenju. Ako oče tepe svojega sina, ne ostane pri tem miren. Razdražen duh se med tepenjem vedno bolj razburi, misleč duh zastoji, čut telesnih moči nadvladuje ter vživa nekako zadoščenje, kadar premaga žrtev. Ako se napadena žrtev zamore braniti, se brani in napenja vse sile, da napad odvrne. Ako tega storiti ne more, trpi s potlačeno, a zelo napeto jezo, z navidezno resignacijo, žaljeno do dna, ker se vidi in čuti premagano.

Zelo drastičnih slučajev takšnih nespametnih dogodkov mi je na spominu dolga vrsta. Najbolj pa me je zbolel prizor med zakonskima, pri katerem je žena v zavesti svoje nemoči možu odgriznila mezinca, sebi pa od jeze izrula lase.

Kako pa vplivajo takšni prizori na mladino?

Poteze na obrazih, tresenje telesa, izbuljene oči, škripanje z zobi, krčenje in dviganje pesti, povrh besede najvišje jeze pač kažejo, da je splaval duševni mir pri ljudeh, ki merijo alternativno svoje telesne moči. Niti enega slučaja nisem nikdar opazil, da bi ostali pri telesnem ruvanju duhovi mirni — zato tudi ne verjamem, da bi bila «šiba» blagovplivna.

Med prostim in priprostim ljudstvom po nekaterih krajih slišimo pogosto grožnjo «Te bom namazal z brezovim oljem, da si boš pomnil». Iz besed tega nagovora čutimo željo po vzroku, da izbruhnejo napete telesne moči na dan. Toda nekdo bo ugovarjal, da pri nekaterih otrocih

ni mogoče brez šibe izhajati. Rad pritegnem, da se nahajajo takšne razmere pogosto. Pristavim pa, da se to prigodi le pri otrocih, ki so tepenja vajeni, kakor žaba vode. Žalibog na tem dejstvu! Toda zopet se nam vriva vprašanje, ali tepenja vajene in razposajene otroke blažimo in boljšamo, ako jih telesno strahujemo. Tepenja vajeni otroci so pravi akumulatorji raznih izbruhov jeze, njih nagnjenost do tepenja se vedno vzumnoži in potencira. Telesno strahovanje tedaj nikdar nima odgojne veljave in smelo trdimo, da večkrat mučijo močnejše osebe slabe le radi tega, ker ne gre vse po njihovi dobri ali slabi volji, da je tepenje le nekako maščevanje, ki prinaša užitek telesne premoči, ne pa veselja na uspešni odgoji. Ako pa vendar kdo čez mnogo let po domačem tepenju in trpljenju novo mašo zapoje, takrat pa ta svetovni dogodek ni zasluga «brezovke», ampak sad poznejšega brezšibnega šolanja, sad blagih vplivov v času dozorele pameti.

Predno pogovorimo vzroke, zakaj toliko občinstva priteguje šibi strahovalki, hočemo le omeniti, da celo navidezno umnejši in naobraženi ljudje — posebno pa osebe, ki ne poznajo obiteljskih vezi — kaj radi govoré besedo telesni kazni.

Umirovljen železniški uradnik mi je o priliki tožil, da so na Dunaju učitelji pomilovanja vredni, ker zaradi občutljivih socialistov ne morejo predrznih učencev telesno kaznovati. Svojega mnenja o stvari mu nisem takoj ovadil, ampak čakal sem daljnega razvitka. Opredno sem torej vprašal, kako druge stranke o reči mislijo. Dotičnik mi je rekel: «Der Lehrer soll a Recht hoben; a bisserl, was recht ist, soll er schon prügeln, schad' nichts; bis zu 10 Jahr is a Kind tum, do kann man nur mit der Rueten regieren, sunst san die Kinder keck wie der T . . .»

Jedro vse pedagogike sem kar videl, zato sem si dovolil nekoliko oporekanja. Najprej sem pač rekel, da si učitelji mesto pravice do tepenja želé drugih pravic in vplivov pri šolski odgoji, po katerih bi se predrznost otrok prav gotovo in po blažjem načinu odstranila. Nadalje sem razložil, da je predrznost otrok in predrznost sploh res nadležna slabost na človeštvu. Toda otroci na sebi niso predrzni, predrznim se odgojijo v odgoji neveščih rokah. Predrznost otrok ne izvira iz tega, da jih učitelji ne tepejo, ampak iz dejstva, da se otrokom iz predrznih ust povè, da učitelji ne smejo tepsti, iz dejstva, da se otroci ne vodijo tako, da bi spoznali nevrednost, nečastnost in nedostojnost tepenja v luči človeštva. To pa je posledica splošne duševne zaostalosti in posledica šolskopoli-tiških zmedenosti, ki šolskega vprašanja ne rešujejo, ampak mešajo in kalijo, da učitelji in otroci trpijo, strankarstva cvetejo in živijo. Konečno mi je g. uradnik lakonično prikimal: «Hoben's recht, Mensch bleibt Mensch, a jeder muaß leben.»

Mož mi je ostal v spominu radi zanimivih besed, da je otrok do 10 let neumen in da ga je radi tega treba s šibo strahovati. Da se otrokom

godi krivica, ako jih kaznujemo radi neumnosti — duševne nezrelosti, — bodemo pokazali, ko bodemo govorili o kazni sploh. Prej še moramo pojasniti pojem «predrznost», kajti vse ni predrznost, kar se predrznost zdi.

«Dummheit und Keckheit der Kinder» je par nobile fratrum, ki je vsakemu človeku pravcata nadloga. S čem in kako ji hočemo lečiti, zdraviti!

Nek slovit zdravnik piše v začetku svoje knjige o zdravju: «Eine Krankheit heilt man am besten, wenn man sie verhütet.» Na prvi pogled se zdi ta izjava nezmisel; pa ni, velja tudi za duševne bolezni, za duševne hibe. Postopajmo tako, da si ne pridobimo predrznosti po prazni in puhli besedičnosti, po obrekovanju in preziranju sosedove veljave in da je ne prigojimo tistim, s katerimi občujemo. Če pa imamo opraviti s predrznimi otroki, varujmo se, jih telesno kaznovati, kajti predrzneži so predrzni, ker strahu ne poznajo. Ako jih telesno mučiš, odgovarjajo tiho ali glasno, postanejo povrh še lahko surovi, če še do časa niso bili takšni. Miren, resen in dosleden nagovor je najboljše in najzaneslivejše sredstvo, da v teku časa odpraviš predrznost. Umno popravljanje duševnih zmot v besedi in dejanju jamči uspeh.

Omeniti pa sicer tudi moramo, da je med predrznostjo na eni in med občutljivostjo na drugi strani le nezatenrazloček. Smejal sem se od srca — toda ne iz zlobnosti — ko sem šel z nekim Mariborčanom čez dravski most v Mariboru. Pogovarjala sva se o burnosti državnozborskih sej, ko je moj g. spremljevalec moral «kihniti». Za nama se sliši: «Zum Wohlsein, Herr. . .» V trenutku se obrne in zarenči: «Schau, daß weiter kommst, du frecher Kerl.» Jaz sem gledal, tega prizora nisem pričakoval. «I hob' jo niks schlechts' ksokt» odgovarjal je menda 15 letni deček, ki je morebiti res bil predrzen, morebiti le priljuden. Meni se je od tega trenutka naprej vedno bolj dozdevalo, da je bil dotičen mož občutljiv in nervozen in da z dečkom ni pravilno postopal. Jaz bi bil dečkovo predrznost imel za priljudnost ter jo ali preziral ali jo pohvalil z besedami «Ich danke». S temi besedami bi gotovo boljše vplival na dečka, — je li bil predrzen ali priljuden, — sam pa bi ostal miren.

Ko sem kolesaril nekega večera skozi dolgo mariborsko predmestje, kjer je bil zbran «mladine boljši cvet», zaklical mi je okoli 8 letni deček: «Sie, das hint're Radl draht sich.» Dečkovo modrost in njegovo življenje hitro spoznavši sem rekel: «Ja freilich, es muß sich drehen, sonst komm ich nicht weiter, ich habe aber noch weit zu fahren.»

Stvarna priljudnost napram besedičnim, predrznim ljudem je boljša kakor preziranje, gotovo pa boljša kakor razdražljive besede, ki nas lahko osmešijo in še bolj razdražijo.

Vsi sicer vemo, da so takšni pojavi otročje besedičnosti ne le nadležni in pomisleka vredni, tuintam morebiti pogubonosni za poznejše življenje, a pomisliti moramo, da ne bodo zginili, dokler ljudje živijo v tako raz-

ličnih gmotnih, družbenih in političkih razmerah, dokler ljudje ne bodo spoznali vrednosti odgoje, dokler ne bodo sposobni, otroke duševno pravilno voditi. Pogreškov in pregreh na drugih ne moremo potreti s svojo razdraženostjo, ampak le popravljati z dosledno umnostjo.

Da se vrnemo zopet k vprašanju o «šibi», ponovimo dejstvo, da se dandanes o njej mnogo govori, če tudi jo vsak menda le drugemu želi. Rekli smo, da je šiba najbolj priprosto in najcenejše sredstvo, s katerim hočejo nekateri mladino likati. Rekli smo tudi, da odgovarja telesno kaznovanje le vodstvu s telesnimi močmi, ne pa odgoji in vodstvu duha z duševnimi močmi. Ne gre, da bi tukaj ne omenili slučaja, ko bi telesno kaznovanje splošno obveljalo kot odgojno sredstvo in zahtevalo svoje posledice.

Odgoja z duševnimi močmi zahteva kolikor toliko naobraženih odgojiteljev — roditeljev — učiteljev in dr., torej obsežnega pouka v mnogoletnem šolanju v dovolj preskrbljenih šolah. Ako pa ljudstvo vsled duševnega nazadovanja zgreši višje cilje človeštva, lahko seže po šibi strahovalki, ki dresira mladino za življenje od tepeža do tepeža. Šolstvo bi se pocenilo; ljudje bi ne hrepeneli po izobraženosti duševnih moči, zadovoljili bi se s čitanjem, pisanjem in računanjem kakor včasih, katerih ne želimo.

Učiteljem bi ne bilo potrebno večletne priprave na svoj poklic, ne nadaljne izobražbe, ne udeležbe višjih tečajev itd., kajti odgojni uspehi s šibo pač niso odvisni od učiteljskih duševnih vrlin, od učiteljeve umne in srčne naobrazbe, ampak od telesne krepkosti in od «težkih» besed. Nadaljno slikanje tega stanja prepustim č. bralkam in bralcem.

Toda kaj ima to razlaganje in lamentovanje opraviti z dušnimi pretresi? Ne bo mi težavno odgovoriti na to vprašanje.

Ako poznamo človeško dušo, ako poznamo dolgo pot razvijanja razuma, volje in čustva, vidimo, da neolikanec lahko zapade jezi, ker ne zna stvari in razmer človeškega življenja ceniti po pravi, naravni vrednosti, ampak le v luči svoje veljave. Jeza pa je dušni pretres, ki vabi in žene človeka na rabo telesnih moči ob človeku, ki ne zadostuje njegovi volji, njegovim željam in zahtevam. Tako nas pouči veda o človeški duši.

Logika pa priskoči in nas sili, da sklepamo tako-le: «Ako je jeza dušni pretres, katerega zamoremo le brzdati z olikanostjo in naobraženostjo, ki se doseguje edino le po dolgotrajnem uku in po večšem duševnem vodstvu, ne po telesnem discipliniranju in strahovanju, tedaj je telesno strahovanje odgoji naravnost na škodo, ker izvira iz jeze in draži na jezo.» Spoznavamo lahko, da jeza ni le dušni pretres, ampak največje zlo v človeški družbi, vir in vzrok vseh drugih zmotnjav, nemiru in preprirov. Jezi podvrženi ljudje želijo šibe, da sebi jezo hladijo, drugim jezo gojijo;

olikanci jeze ne poznajo, jo brzdajo ali zatrejo, se jeze bojijo, mladini srce gojijo.

Tako nam bo pač umevno in jasno, da osebe, ki imajo šibo za odgojno sredstvo, ne morejo poznati vzvišenih smotrov odgoje. Ne more se jim to šteti v zlo, dokler se godi vsled nevednosti. Drugače pa stoji reč takrat, ako nekateri telesno strahovanje priporočajo, ker si obetajo koristi, o katerih ne bodem razlagal. Toliko sprevidimo, da sta jeza in odgoja v nasprotju. Jeza odgojo podira, a odgoja jezo razdira; kjer pa jeza manjka, ni podiranja, ne razdiranja, ampak le rast in cvet duha, ki človeku človeštvo doda.

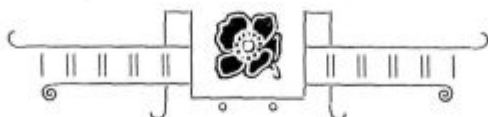
Dovolj smo se pomudili pri tistih, ki si obetajo od šibe strahovalke odgojevalne moči. A predno ukrenemo k modrim, kateri rabe šibe na sebi ali proti drugim ne poznajo, ki stoje na višji stopnji duševnosti, prosimo še potrpljenja, če moramo še nekaj besed dostaviti o tem, ali je telesno kaznovanje in kazen sploh v luči otroškega duha res kazen, sta li pregreha in kazen pri otrocih v tisti zvezi kakor pri dorašlih. Pri pojmovanju kazni se imamo ozirati na otroški pregrešek, na razmerje med kaznovalcem in grešnikom, in na namen kazni. Ako o teh momentih pri kaznovanju nismo na jasnem, se lahko gode odgojne hibe in krivice. Saj smo dokazovali, da se otroci največkrat brez vsega po in premisleka le po splošni navadi kaznujejo. Edino prav pa je, proti otrokom postopati po duševnem premostrivanju vseh okoliščin navideznega kazenskega slučaja.

Kar se dotika razmerja med odgojiteljem in strokom — kaznovalcem in grešnikom — moramo pač trditi, da je najlepše, najboljše in najugodnejše razmerje tisto, v katerem vidi, opazuje in čuti otrok višjo naobrazhenost in mirno dobrohotnost odgojiteljsko in v katerem se potom navade prilagodi sličnemu življenju v mislih in dejanjih. Iz takšnega razmerja se snuje zanesljivo sredstvo odgoje, sredstvo duševne vzvišenosti, iz katere izvira ugled ali avtoriteta. Takšni odgojitelji so tudi sposobni, uvideti in presoditi nezreli otroški duh, spoznati vzroke ali vire otroških pregreh in ukreniti na pravilno pot nastopanja proti njim.

Ob mnogih slučajih smo videli, da je nekdo proti otrokom postopal, kakor da bi bili storili veliko pregreho, a umni človek bi ne našel v dotičnem slučaju ne pregrehe, ne povoda do kazni. Sicer pa je pomisliti tudi to, da ne kaže kaznovati na otrocih tiste pregrehe, katerih so se priučili, privadili od dorašlih izurjencev ter jih radi nezrelega, omahljivega duha posnemali. Če zasledujemo to misel nadalje, pridemo do zanimive resnice, da otroci na sebi ne store lahko kazni vredne pregrehe, da so le neumni posnemalci besed in dejanj, katere slišijo in vidijo v različnih življenskih razmerah. Gre takšne nesrečneže na duhu trpinčiti še tudi telesno radi tujih vzrokov?

Poglejmo v sloje, ki stojijo na višji stopnji človeške omike in v urejenih življenskih razmerah. Tamkaj se otroci razvijajo pod umnim vodstvom blagih ljudi; — igranje, skakanje itd. ne velja za pregreho, ampak za potrebno in koristno razvedrilo. Vedno bolj se mi dozdeva, da so otroci nedolžni, dorasli le grešni; da iščemo pregreh, kjer jih ni; kjer pa so, jih prikrivamo, o njih molčimo — ker smo mi, otroci pa vi.

(Dalje.)

O PREOSNOVI POUKA V RISANJU.

(REFERAT ZA URADNO ZBOROVANJE.)

V. PULKO.

Pravi se, da je metoda prosta in kolikor učiteljev, toliko metod. Ako se hoče učitelju v metodi pouka ukazovati, pravi se, da se mu s tem jemlje njegova individualnost in da se s tem greši proti zdravim načelom pedagogike ter se hoče iz učitelja, ki se naj pri učencih vedno ozira na individualnost, napraviti automat, ki naj gode vedno po eni šabloni. To je res, dokler se oziramo le na podrobnosti, na izvajanje tega, kar je v velikih obrisih začrtano, kakor §§ še ne jamčijo, da se jih bo povsod enako izvrševalo.

Vendar pa moramo pripoznati, da se je treba prilagoditi onim novim strujam v metodi, ki nam podajajo v resnici nekaj boljšega, priprostejšega, način, da se krajšim in lažjim potom doseže isti smoter. Dokler se je metoda ozirala bolj na učni predmet, kakor na učenca, bila je muka za učenca in za učitelja. Le pomislimo na razne stare metode v čitanju, jezikovnem pouku, prirodopisju itd. Naposled so prosvitljeni pedagogi uvideli da je treba pouk prilagoditi duševnemu razvitku otroka in od te dobe so se začele v raznih metodah temeljite preobrazbe. In sedaj vre v risarskem kotlu! Pa ne da bi ne bili skušali risanja že prej preustrojiti; saj so odpravili pike, tiste berglje, po katerih je učenec skakal, da je mogel dalje, a kljub njim se je marsikaterikrat izpodtaknil, da je padel. Gojilo se je bolj radiranje, kakor risanje; za 2 h svinčnika se je porabilo za en «zeksar» radirja. A ko so odpravili pike, a ne preustrojili snovi za risanje, šlo je

na 2 h svinčnika za «dva zeksarja» radirja; obenem pa se je ubijalo učencu vse veselje do dela. Treba je bilo zopet mož, ki so vzeli to stroko v roke in jo postavili na podlago psihologije. Ti možje so bili Prang, Tadd; tema so se pridružili Kuhlmann in dr., kot radikalci. Kjer je radikalizem, se oglašča tudi konservatizem. To strujo pa zastopajo posebno avstrijski risarji kakor Micholitsch, Steigl, Ullmann. In tako je morala nastati «črna» vojska na belem papirnatem polju, ki se danes ljuto bije. Ker smo mi učitelji, če ne aktivni, pa do sedaj vsaj pasivni sobojevniki, nas mora stvar zanimati in zato si hočemo načrte vojskovodij podrobneje ogledati.

1. Zakaj zahtevajo reformatorji preosnovno risanja in kako to opravičujejo?

Liberty Tadd pravi: «Zeichnen ist eine Weltsprache. Es zwingt zur Beobachtung, zum Nachdenken, Wahrnehmen und Begreifen. Es öffnet das geistige Auge und lehrt die Botschaft verstehen, womit Blatt und Grashalm, Muschel und Krystall uns ihre Schönheit, Grazie und Zweckmäßigkeit verkünden. Zeichnen bildet den Geist.»

Kuhlmann pa nam jako nazorno kaže, kaj se godi v duši majhnega risarja, ko dočaka prvo uro risanja v šoli. «Zeichnen steht heute auf dem Stundenplan. Nun muß es endlich kommen, nun werde ich's lernen, nun werde ich malen: Schiffe, Bäume, Blumen, Menschen — alles was ich gesehen habe. O! ich kann alles aus dem Kopfe zeichnen; ich habe mir alles genau angesehen. Das wird eine Freude werden!»

O Entsetzen! Was sieht er vor sich? Die Schultafel mit geraden Linien, die er aus freier Hand nachbilden soll. Des Knaben kleine Hand, lebendig und ungeschickt, nur im Spielen geübt, vermag das nicht. Dazu in der Brust die Sehnsucht nach Licht und Farbe und die getäuschten Hoffnungen. Sein Geist und seine Augen ermüden an den spröden Formen und an der mathematischen Korrektheit. Quadrate, Rechtecke, Dreiecke, Kreise, die ganze Höllenschar der geometrischen Figuren, kalt und wesenlos, marschieren vor ihm auf; die Freude an Licht und Farbe und sein Trieb zum Selbstschaffen sterben, seine Illusionskraft, die ihm im einfachsten Bilde die Wirklichkeit vortäuschte und ihm reinste Freuden schuf, schwindet; er ist künstlerisch stumm und tot gemacht.

Doch noch einmal flammt unter den Trümmern getäuschter Kinderhoffnungen künstlerisches Wünschen empor. Der Schüler wagt es, seinem Lehrer zu zeigen, was er heimlich und verstohlen gemalt hat. Der Lehrer blickt erstaunt, sein Urteil steht fest: «Der Junge, der nicht einmal ein Quadrat richtig zeichnen kann, der will gar Schiffe, Bäume und Menschen zeichnen. Das ist Größenwahn». «Laß das, mein Junge», sagt er wohlwollend, zeichne zuerst Quadrate und geometrische Figuren: Malen aus dem Kopfe, Zeichnen nach der Natur, das kannst du noch nicht, das kommt zuletzt. Dies hier ist unbrauchbar, denn es ist alles falsch!»

Risanje naj torej vzgojuje duha in blaži srce. Duh se izobražuje z zavednim gledanjem, ki osnavlja prave predstave o barvi in obliki teles, vzbuja plastično mišljenje in točno izražanje (Knebel). Le o teh predmetih, ki jih zamoremo z razumom in pazljivostjo narisati, imamo jasne pojme in mnogokrat nam celo le površno izdelana slika več pove, kakor dolge besede.

Risanje pa naj tudi oblažuje srce. S tem, da se navajajo otroci opazovati lepoto narave, navajajo se tudi uživati umotvore. Narava v vsej svoji izpremembi lepote, razvedruje človeka, ki jo z razumom gleda in nehote vzdikne: «Kako lep si res, ti božji svet!» Skušal bo temu enako tudi svoje življenje urediti lepo po poti morale. O Grkih, ki so bili močno zavzeti za umetniško lepoto, se pravi, da tisti, ki je enkrat videl veličastno podobo očeta Zevsa v Olimpiji, ni mogel več popolnoma nesrečen biti. S tem je rečeno, da prava lepota povzdigne dušo tudi najrevnejšega in mu razsvetljuje temne ure njegovega življenja. Mi pa se ne bomo ogrevali samo ob mrtvem in mrzlem kamenu, ampak ob lepoti žive narave same.

2. Kako hočejo reformatorji ta dva vzgojna namena doseči? Kolikor se da iz dosedanjega posneti, zahtevajo sledeče: 1. V risanju naj se nasproti matematičnemu momentu goji bolj umetniški; 2. risanje naj se navaja k posnemanju resničnih predmetov narave; 3. zahteva se zraven natančno, tudi v barvi izvedenih risb, prosto, lahko skiciranje in zato 4. gojenje risanja na pamet; 5. risanje naj služi tudi praktičnemu življenju.

Ali kakor ima vsaka, posebno pa nova reč svoje konservativce in fanatike, med katerimi se vedno še nahaja «srednja zlata pot», tako je tudi tukaj pri risanju. Zato ne bo odveč, ako se pojasnijo nekoliko te razmere. Med fanatiki je hamburška družba za gojitev risanja in nji na čelu Fritz Kuhlmann. Ne ravno konservativci, pač pa zmernejši zastopniki nove struje v risanju pa so Avstrijci, Miholitsch, Steigl i. dr.

Kuhlmann je zbral vse pregrehe stare metode in to mu jo je tako omrzelo, da zametava vse staro. On pravi, da imajo otroci že v nežni mladosti veliko veselje do risanja, ki jim ga pa stariši uničujejo. Drugi stavijo temu nasproti, da imajo otroci vobče nagon do gibanja in krepljenja svojega telesa, ki jih napeljuje, da karkoli delajo. Pri njih delu pa jim mnogo pomaga njih domišljija. V mlado bučo ali tikev vtaknjeni štirje klinčki so jim krave, manjše pa teleta, palica je konj, v cunje zavit sezuvalnik je punčka in to vse je polno življenja. Če pa otroci v resnici kako reč narišejo, pride od tega, ker še imajo malo predstav in so tem živejše. Čim bolj se pa predstave množe, tem bolj slabe in zmožnost narisati jih vedno bolj slabi. Zato pa pravi Vierchow, «daß jede Generation von Studierenden weniger geschult ist ihre Sinne zu gebrauchen und daß die Fähigkeit der Beobachtung, welche dem natürlichen Menschen inne-

wohnt, durch die gegenwärtige Art des Unterrichtes geschwächt wird.» Naraven, to je nekultiviran človek ima mnogo manj predstav kot kultiviran, zato pa so tem živahnejše. V raznoličnem pouku takorekoč podi predstava predstavo in tako slabi čut za obliko.

Zato pa je treba nasproti Kuhlmanovcem, ki zametujejo korektnost v risanju, da se predmet dobro ogleda, če se ga hoče dobro, natančno narisati, kajti le natančne risbe kažejo, da je otrok dotični predmet v svojem duhu dobro utrdil. Impresionistiško risanje, kakor ga zahteva Kuhlmann, pa vzgaja le površne opazovalce. Metodik v risanju Th. Wunderlich pravi: «Die Unaufmerksamkeit, Flatterhaftigkeit, die Sucht, überall über eine Sache schnell hinwegzugehen, ist bei den kleinen Schülern ohnehin groß genug, als daß man die Oberflächlichkeit noch durch saltoppes Zeichnen künstlich zu nähren und zu steigern brauchte.

Wird wohl das Gefühl für schöne Formen durch solches Gedächtniszeichnen, geweckt und gestärkt? Eine Atmosphäre aus der die ersten Keime der Liebe zur Kunst ihre Kraft schöpfen sollen, muß unbedingt klarer sein. Taka vzgoja v risanju bi bila zelo enostranska. Otroci vendar ne bodo postali impresionistiški slikarji, ampak obrnili se bodo k tej ali oni obrti in pri teh pa ni vse eno ali gledajo reči po njih zunanji prikazni ali po njih bistvu. Za te je velikega pomena, da znajo dobro risati, da znajo oblike točno in pravilno shvatiti, uriti si morajo oko, ker polovičen opazovalec ne bo tudi nič dovršenega napravil. Vendar pa bi bilo napačno, če bi se vedno zahtevala stroga korektnost. Ko so otroci dovolj izurjeni v risanju karakterističnih oblik in dobro shvatijo tudi posameznosti, potem se lahko predmeti očrtajo z lahkimi hitrimi potezami: se skicirajo.

Risanje na pamet. Kuhlmann pravi: «Riшите, kar hočete in kar vas veseli. Nariшите mi ta ali oni predmet!» Kakor si vsak zapomni najbolj to, kar ga najbolj zanima, tako je tudi pri risanju. Otroci bodo najraje risali iste reči, ki jih najbolj vesele. Toda pri risanju se izraža le oblika, včasih tudi barva predmeta, otroke pa največkrat zanima gibanje, glas in pestra barva predmetov in pri tem se čisto nič ne ozirajo na obliko. Če torej zahtevamo, da nam otrok riše, kar ga zanima, ga spravimo mnogokrat v ne malo zadrego, če pa še pade pri tem kaj nepremišljenih besed, pa mu ugonobimo veselje do risanja, in veselje preč, vse je preč. Kuhlmann si skuša v takih slučajih pomagati z vprašanji, da pokliče v spomin, kar otrok ve. Če pa otrok nič ne ve, pa mu učitelj takorekoč svoje nazore sugerira, otrok verjame učitelju, a delo ni več učenčevo, ampak učiteljevo. Ali bi ne bilo boljše otroku reči: Oglej si ta ali ta predmet prav dobro, da mi ga boš znal potem narisati? In če otrok dobro ne vidi, postavi mu predmet pred oči, kaži mu, kaj naj opazuje in šele potem zahtevaj, da ti na pamet kaj nariše. Kuhlmann n. pr. pravi svojim začetnikom: «Riшите често

s predmeti, ki jih ob nji vidite! Rišite reko in kaj je na nji! Rišite pokopališče, reči v telovadnici, slona, žirafa. Otroška duša vendar ni občutljiva fotografska ploča, ki sprejme vsak utisek luči! John Ruskin pravi: «Nach meiner festen Überzeugung besteht die höchste Leistung des Menschen in dieser Welt darin, daß er «sieht» und dann wieder gibt, was er durch Sehen erfaßt hat. Unter hundert Menschen kann einer denken, aber erst unter tausend findet sich einer, der sehen kann». — Gospada moja! Kdor tega ne verjame, naj stopi sem in nariše prvič na tablo pročelje svoje šole!

Kuhlmanovci zahtevajo tudi že na prvi stopinji risanje z barvami, celo prosto s čopičem brez kontur. Mi jim te talente zavidamo, a kljub temu ne moremo iti za njimi. Ako nam kaj pokažejo, pokažejo nam svoje uspehe, a packarije skrijejo in teh bo menda največ. Res je, da imajo otroci posebno veselje do barve in bodo rajši opazovali lepo pisanega metulja kot sivo vešo, a če že hoče kdo napraviti jim veselje, naj jim pusti risati s pasteli. S temi ne bodo toliko mazali, obenem pa se bodo učili spoznavati barve in jih primerjati glede lepote. Na višji stopinji pa naj le barvajo!

O razlaganju predmeta predno se riše, pravi Kuhlmann: «Durch Vorerklären des Lehrers würde wohl eine richtigere Zeichnung entstehen, das Kind aber der eigentlichen psychischen Leistung überhoben, der Übung der ihr eigene bildende Wert genommen werden». Torej bo rekel mizar n. pr. svojemu učencu začetniku: «Tu je deska tam stružec, v kotu pa stoji omara, pa naredi takšno!» Res je, da ima samostojnost mnogo vzgojnega v sebi in vzgoja ljudi k samozavesti, ali ta pot je dolga, mučna in zamudna in mnogo jih je, ki jo prej zapustijo, predno pridejo do konca, Saj pa se vendar učencu ne vzame toliko samostojnosti, če se mu pokaže, kako naj dela, če pa delo sam izvrši! Mi se pri naših sedanjih razmerah ne moremo baviti v šoli le s talenti, mi moramo gledati da tudi počasnejšim pripomoremo do hitrejšega koraka.

Radikalni reformatorji so pa tudi veliki nasprotniki vsake geometrične oblike in telesa češ, to so mrličji in na mrtvecih se nimamo kaj učiti; otroci naj rišejo po živi naravi. Zmernejši pa vztrajajo pri tem in pravijo, da se na teh oblikah, ker so brez vsakega priveska, najbolj spoznajo pravilnosti in pogreški.

(Dalje).

POGLAVJE O „SUROVOSTI“ NAŠE MLADINE.

IV. ŠEGA.

«Ne ubijaj!»

Današnja mladina postaja vedno bolj surova.» Take in enake rekriminacije slišimo opetovano ne le iz ust priprostega človeka, temveč i od izobraženega. Tajiti tega dejstva nikakor nočemo in ga tudi ne moremo, kajti istina je, da človek postaja v svojem življenju — čim površnejše ga je oblizala kultura in zbog raznih duševnih efektov — vedno bolj in bolj rafinirano podivjan, v pravem in prenešenem pomenu besede. Seveda bode marsikateri zvrčal vso to «podivjanost» ali «posurovelost» na napačno vzgojo — seveda v prvi vrsti na napačno šolsko vzgojo. Ne zanikamo! Toda, ako se hočemo ozreti na višino današnje vede in ako preiščemo ne le površno — z očmi slepega sovraštva do šole in njenih gonilnih moči — temveč na podlagi raznih izkustev in skozi drobnogled nepristranskega človeka te trditve, pridemo do zaključka, da je šolska vzgoja takorekoč šele tretji faktor, ki deluje sicer sistematično, a ne v isti moči, kakor ostala dva faktorja — to so v prvi vrsti razni duševni efekti, to je prirojene duševne abnormalnosti — in v drugi vrsti oni življenski milje, v katerem se človek sploh nahaja od svojega rojstva dalje. V dosego teh uspehov upoštevati moramo dalje tudi dejstvo, da današnji rod sodi vsako stvar ostreje kakor pa je sodila generacija preteklega in polupreteklega časa; kajti vsaka stroka — posebno pa kritika — ima že svoje kapacitete, ki vplivajo posredno in neposredno, pismeno ali ustmeno na svojo okolico, z boljšim ali slabšim uspehom.

Oglejmo si torej prvega činitelja, to je razne duševne abnormalnosti posameznih ljudi, ki deluje nehotoma, vsled nekega notranjega, nepremagljivega «moraš» na «podivjanost» ali boljše rečeno «zakrknjenost» svojih soljudi. Ti duševni izrodki, ki se pogostoma porajajo pri nekaterih ljudeh, obstojajo v tem, da mora človek zadostiti svoji «poželjivosti», svoji, lahko bi rekli «pohotnosti» na ta ali oni način; seveda obstoja ta «pohotnost», kateri so veščaki prideli razna imena, da mora mučiti na ta ali drug način bodisi žival ali človeka, torej sploh živo stvar, in ako te ni, se mora «znesti» nad kako drugo stvarjo, ki mu pride slučajno tisti trenutek v oblast. Tu je iskati vira temu zlu v duševnem živčevju in ker imajo taki ljudje na svoj okoliš ravno vsled svojih enostransko močnejše razvitih čutil naravnost čudovit učinek, se pač ne da to zlo drugače odstraniti po mnenju priznanih kapacitet, kakor s tem, da bi se morali taki ljudje popolnoma separirati od normalno razvitih ljudi, to je za take

ljudi bi se morale napraviti nekake «kletke» — izločiti bi se morali iz človeštva.

Ker se pa vsled naših sedanjih socijalnih razmer ne dado taki problemi rešiti brez ogromnih žrtev, žive taki abnormalni ljudje med ljudmi in ker velja še vedno prislovica, da «dejanja mičejo», se posnemlje take ljudi sistematično. In ti ljudje, ki se ravno vsled svojih prirojenih — ne privajenih — duševnih «zmožnosti» pospnejo do neke popolnosti, postanejo končno še nekaki heroji, ki se jih opisuje in opeva na vse mogoče načine. Vzgledov bi lahko navedli nebroj iz zgodovine in iz sedanjosti.

V tretji vrsti pride še le v pošteb šolska vzgoja, a ta, kakor smo rekli, ni tako močna, akoravno deluje sistematično na človeka, da bi podjarmila ravnokar navedena dva faktorja. In to moč ji je vzelo ravno vesoljno svetovno šolsko zakonodajstvo. Svetovni šolski zakon pač izroča mladino šoli, a le za prav kratko dobo in še ta doba je taka, da lahko mnogo, premnogo sprejme, a tega materijala ne more — ravno vsled nepravde dobe — tako prebaviti, da bi ji hasnil. Izročite nam mladino tudi v oni dobi, ko postaja zrela, in zagotovljeni naj bodo vsi sedanji in pretekli «prijetelji» šole, da jim vzgojimo tako prihodnjost, kakršno želimo ravno mi učitelji vzgojiti.

Dokazana istinitost je, da je pripisovati dokaj krivde v «posurovelosti» mladine na rovaš šolskemu pouku iz polupreteklega dobe, kajti glavni cilj temu pouku je bil **malo pisanja, malo branja, malo računstva, pa dosti molitve**. Ves pouk se je torej koncentriral na te štiri glavne panoge. In kako se je poučevalo v teh predmetih, po katerih načelih in tako dalje, no o tem pisati bi bilo pač odveč. Upamo, da označimo dovolj jasno pot takega pouka, ako povemo, da so ga izvrševali najčešče, ali pa recimo prav pogosto ljudje, ki o sistematičnem pouku, o človeškem dušeslovju, o najprimitivnejših zakonih zdrave pedagogike in vzgojeslovja niti pojma niso imeli. Pouk teh ljudi je bil pač pouk — sličen dresuri, kjer so se učenci pač navadili gladkega branja, številjenja, etc. Ta pouk je pač vplival na možgansko mehanično delovanje, a intelekt, srce otroško je ostalo pusto, prazno kakor kaka puščava sredi saharske ali tibetanske puščave. In ker se je ravno sedanji rod — t. j. rod prve generacije, iz katere se reprezentujejo ravno stariši sedanje šolske mladine — šolal v tako pomanjkljivih šolah, se ne smemo čuditi, ako čujemo tako češče tožbe o «posurovelosti» šolske mladine. Tu pač več velja pregovor: *Wie die Alten sungen, so zwitschern die Jungen*. In ta «posurovelost» se najščešče kaže v tem, da mladina nekako hladnokrvno muči razne živali, bodisi te ali one vrste; da z neko slastjo pokončuje gnezda, razne nasade, ruje cvetlice in slednjič, da kaže

neko čudno nagnenje do pretepanja, kjer se ne rabi le pest, temveč če le mogoče takoj kako orodje.

Tukaj pač ne pride v poštev Rousseauov nazor, da je vsak človek že po rojstvu nagnjen k hudemu; ne, temveč tu so delovali oni trije faktorji, ki smo jih navedli početkom naše razprave.

Ali tudi na polju šolske vzgoje se je pričelo daniti, in po nekaterih šolah že tudi jasni. Vzor sedanje šole je in mora biti v prvi vrsti vzgoja intelekta, a v drugi še le pridobitev potrebnih vednosti za praktično življenje, ki pa zopet obstoja v izobrazbi srca in razuma. In šolski pouk je krenil isti trenutek na to pot, kakor hitro se je odkazal v šolskih predmetih realijam dostojen prostor. Vendar pa povdarjamo, da se šolski pouk naj nikakor ne suče vedno le okrog one točke, o kateri se dandanes tako pogostoma (in lahko rečemo že skoro pretirano) debatira in piše: ne mučite živali, ne pokončujte rastlin itd. — Nikakor ne! Kajti s tem večnim povdarjanjem se le prehitro pokaže tendenca, in večno moraliziranje ne učinkuje nikdar tako mogočno, kakor beseda, kratek pouk, primerna prisposoba, izrečena o pravem času, o pravi priliki. Ako hočemo privedi mladino do tega, da se odvadi svojim tradicionalnim nazorom in navadam, da jo odvadimo onega vandalizma, o katerem se ravno v sedanjem času tako in toliko piše, vzbudimo v nji pravo ljubezen do narave, vzbudimo v nji interes do narave, pokažimo ji naravo v njeni krasoti in mogočnosti in kakor hitro prične učenec ljubiti naravo kot tako (to bo storil le tedaj, ako jo spozna do cela), ako dobi interes do nje, je cilj dosežen. In takih prilik nam nudi ravno šolski pouk brezštevilo mnogo. Že prvi pouk pri začetnikih, pri nazornem pouku, nam nudi lepe prilike. Začetnike pač pаметen odgojitelj ne bo mučil z abstraktnimi pojmi, temveč vzel bo kakor vzgled prvo žival, katero učenci srečujejo vsak trenutek v svojem življenju. Tudi v višjih razredih se nudi pravemu učitelju brezštevilo prilik, vzbujati ljubezen do vsega stvarstva. Vsaka prirodoslovna, prirodopisna kakor tudi druge ure mu nudijo dan na dan obilo prilik, dovesti učence do tega, da prično ogledovati naravo s pravim očesom. Predaleč bi zašli, ako bi hoteli natančneje naštevati, pri katerih in kakih prilikah vzbujaj učitelj v otrocih ljubezen do narave, kajti to bi bilo pač odveč, a povdarjati moramo, da mora biti učitelj sam v prvi vrsti ljubitelj narave, in le tak učitelj, ki ima sam interes do narave, bo vzgojil prave ljubitelje narave, in takim ni treba dajati natančneje direktive, kajti našel jo bo takoj sam. Seveda, drugače je pri onih, ki sami čutijo v sebi neko mržnjo do narave, ki pa izhaja najčešče iz tega, ker je ne poznajo dovolj; takim dajati podrobna navodila, bi pa predaleč zašli v svojem poročilu in bi bilo pač nevhvaležno tako delo, ker bi ne dovedlo do cilja.

Mnogo, premnogo pa šola lahko stori s posrednim poukom v varstvo živali in rastlinstva. Že vse šolsko poslopje bi morala navdajati neka prikrita ljubezen do narave. Po našem mnenju bi moralo biti po vseh šolskih prostorih nebroj cvetic, katere bi morali otroci sami gojiti. Seveda bi početkoma to jako težko šlo, a potrpljenje in železna volja premaga vse. Ravnotako bi morale krasiti naše šolske sobe razne umetno izdelane slike, predstavljajoče krasoto narave, kjer bi se zrcalile epizode iz življenja raznih živali. A tega menda ne dočakamo prehitro!

In razni izleti s šolsko mladino nam nudijo tudi prelepe prilike v to. Žal, da se pri nas vrše taki prav, prav redkoma. Prav dober pripomoček v dosego načrtanega namena nam lahko služijo tudi šolski vrtovi. Šolski vrt naj služi v prvi vrsti svojemu namenu, in potem šele kakemu drugemu namenu.

Če pa hočemo dati temu pouku nekaj stalnega, da bo v istini imel trajni uspeh, in ako hočemo doseči hitreje ta cilj, poklicati moremo pač na pomoč razne druge faktorije, to je v prvi vrsti cerkev, občino in razne oblastnije.

Predpisavati in dajati tem trem faktorjem podrobneja navodila, po katerih naj se ravnajo, da spravimo v harmonijo in nekako soglasje njih delovanje in naše delovanje, menda nismo opravičeni. Povdarjamo pa: ako vrše ti trije faktorji svojo nalogo v isti meri, kakor jo lahko in kakor jo morajo, potem bodo utihnili kmalu vsi oni odmevi, kakoršne čujemo dan na dan o šolskih uspehih z ozirom na vzgojo. In človeštvo bo kmalu prišlo do zaključka, kakršnega je postavil znani nemški mislec: «Der rechte Gradmesser der Menschheit ist nicht ihr Wissen, sondern ihr Gewissen, nicht ihre «Zivilisation», sondern ihre Gesittung, nicht ihre Fülle irdischer Güter, sondern die Höhe der Menschlichkeit.»

NEKAJ O ISTINITOSTI POJAVOV.

est je čutil, s katerimi spoznavamo zunanji svet. Vštel sem tudi život čutilom. Vsakdo ve, da je vir vsem drugim petim čutom ter da ž njim občutimo mnogovrstne čutne občute.

Čutno zaznavanje je podlaga in temelj modernim vedam in znanostim. Vede preiskujejo, razjasnjujejo in razlagajo prikazni in sile zunanjega sveta, nekatere se bavijo tudi več ali manj uspešno s priličnimi pojavi. Človeški razum spaja po zunanjih mikih nastale zaznave, sklepa, tvarja pojme, sestavlja teorije in sestave ter dospe končno do tez in hipotez. Po vedah spoznavamo zunanji svet, a v prvi vrsti imajo praktično vrednost. Rezultate znanstvenega preiskovanja porablamo večinoma prav pametno v ta lep namen, da si ustvarjamo materijelno udobnejše in prijetnejše življenje. Nagibi znanstvenim raziskovanjem so nagon po spoznanju zunanjega sveta in pa po čutnem uživanju, torej povsem naravni in praktični.

Mnogokateremu zadostuje udobno življenje in omika izvirajoča iz znanja; so pa tudi posamezniki, ki hrepene po višjem spoznanju, nego jih jim morejo dati razne spekulativne in empirične moderne znanosti. Intelektuelno znanje se bavi večinoma s pojavi in silami zunanjega sveta na njih bistvenost se ne ozira, to se pravi, ker se ne more ozirati. Moderna empirična ali pa spekulativna filozofija, ki se naslanja na rezultate vseh ved, skuša sicer potom intelektualnega umovanja dospeti do višjega znanja, do bistva sil in pojavov ali vse zaman. Kant je prišel do znani «Ding an sich» in tako daleč lahko brez težave dospemo prej označenim potom.

Naprej pa ne gre z rezultati čutnega zaznavanja, niti z vsemi iz njih izvirajočimi teorijami in sestavi, tezami in hipotezami.

Nespametno pa je zaradi tega tajiti vse nadčutno (transcendentno) ter imeti vse kar je o tem v zvezi za nesmisel.

Dejstvo je namreč in jasno bo vsakomur, da z našimi šestimi čutili nismo izcrpali zunajnega sveta, ne vesoljstva ter da ostane še mnogo, prav mnogo. Že vsi pojavi umstvenega delovanja se lahko imenujejo transcendentne, ker jih ne spoznavamo čutno. Reči sem le hotel da so vrata daljnega spoznanja odprta vsakomur, ki je sposoben za to in ki hrepeni po resnici.

Dasitudi stoji nad razpravo naslov o istinitosti pojavov, vendar ni moj namen danes o tem obširno govoriti, le opozoriti hočem cenjene

tovariše na dva kriva in nasprotna si naziranja o tem prašanju, ter ob enem nekaj malega doprinesiti v razjasnjevanje.

Ker je predmet razprave nekoliko težaven, na videz abstrakten sem volil tako dolg uvod za kar prosim vse cenjene čitatelje tega odpuščanja
No torej!

* Dr. Fr. Lampe oporeka v svojem dušeslovju str. 183 I. zvezek idejalistom, da nimajo prav, ako trdijo, da s čutili ne moremo spoznati istinitega sveta, ampak nasprotno, da je res. Deloma ima prav Lampe, deloma pa tudi idejalisti. Nekateri razvozljajo reč tako: Z čutili zaznavamo res istinito stvar ali pojav, prikazen. Pomisliti pa je treba, da je vsaka stvar le pojav raznih sil. Pojav je popolnoma istinit a samo kot pojav. Vendar pojav ni bistvo in prikazen, če tudi istinita in resnična, vendar le samo prikazen, oblika. Ker stvari, pojavi minejo, se spreminjajo, so nekaj relativnega in relativna je tudi njih istinitost z ozirom na njih bistvo. Z čutili se le prepričamo o istinitosti pojava, stvar sama ob sebi ali nje bistvo nam ostane nepristopno s čutili in umskim delovanjem.

Zmota tiči v tem, da se tega razločka ne pozna. Idejalisti dvomijo na relativni istinitosti pojava, ker bistva pojava o čutilih ne morejo spoznati. Še večja zmota pa je v tem, ako prisvajamo pojavom in prikaznim absolutno istinitost, ter da ne spoznamo pojav kot pojav, kot obliko, ki brez bistva ni nič. Le bistvo pojavov je realno, konkretno in celo brez ozira, prikazen pa prikazen z relativno realnostjo.

Kdor o tem dobro razmišlja, si mora misliti, da še moramo biti slepi, ker se sploh o taki jasni zadevi pričkam.

Praktični primer!

Pismenke, v katerih stoji tu moja razprava, niso misli, katere se v njih izražajo, ampak le simboli, po katerih se smisel na ven razodeva. Tudi pojavi v naravi, naj so še tako telesni in materijelni, dajih lahko oprijemlješ, ne morejo biti drugega nego simboli, v katerih se razodeva realnost.

Ugovarjal bi morda kdo, da nas torej stvari zunajnega sveta varajo; a varamo se le sami, dokler tega ne spoznamo.

Kar sem tu omenil o razmerju med istinitostjo in pojavom, pripada že višjemu spoznanju, ki se ravno bavi z bistvom pojavov. To realno znanje pa ne uživa nobenega spoštovanja med ljudmi, ampak večina izobražencev ji odreka vsako realnost in ga prišteva nesmiselnostim. Njega največji sovražnik je tema.

Sklepam pa z besedami, ki jih je enkrat nekdo rekel:

Das höchste Ideale ist auch das einzig tatsächliche Reale.

Sokrat je zaukazal tistemu, ki je hotel dospeti v bližino tega: «Spoznavaj se sam» a to je dandanes dolga, dolga pot. Hrepenenje po istinitosti naj te edino vodi; kar se ti zdi res, naj ti bo kažipot, a ne oziraj se nazaj. Vedi tudi, da zate ne more nihče te poti hoditi. K. K.

IZ I. MEDNARODNEGA KONGRESA ZA ŠOLSKO HIGIJENO V NORIMBERKU L. 1904.

PIŠE FR. KOCBEK IN M. J. NERAT.

(Dalje).

XIII.

Higijena šolskega poslopja.

tem velevažnem predmetu sta imela oficijalna poročila dr. R. Blasius, prof. v Braunschweigu in M. Osterloh, mestni stavbenški mojster ravno tam.

Skupni stavki poročevalcev so:

A. Skupnost o napravi šolskega poslopja.

1. Stavišče.

Stavišče šolskega poslopja mora po možnosti biti v središču šolskega okrožja.

Legra mora biti prosta in mirna, da ne moti cestni šunder ali ropot in dim obrtnih podjetij. Poslopje se mora tako postaviti, da se učne sobe lahko pravilno po straneh neba uvrstijo in da se lahko v največji meri z dobrim zrakom in svetlobo oskrbijo.

Stavišče mora biti tako veliko, da se poleg šolskega poslopja lahko napravi dovolj prostorno telovadišče in igrališče (za vsakega otroka najmanj 2—3 m²).

Stavišče mora biti po legi zavarovano pred povodnjo. Zemlja ne sme biti pomešana z organskimi snovmi; najboljša so kamenita, suha debelozrnata, peščena ali kremenata tla. Najvišje stanje vode v globini (Grundwässer) mora biti najmanj 0'5 m pod tlom kleti.

2. Stavbenska razporedba.

Šolska poslopja se v higijeničnem oziru postavijo smotreno najbolje okrog skupnega igrališča po sistemu paviljonov tako, da imajo posamezna poslopja prostora za 2—4 razrede.

Pri napravi osrednjih stavb po sistemu hodnikov, kar pride v poštev zlasti pri dragih staviščih, naj ne bode več nego 3 nadstropja.

Šolsko poslopje je tako postaviti, da imajo vse učne sobe dovolj prostora med nasprotno ležečimi ali sosednimi posloppji, da se ne odtegnejo blagodejnemu vplivu solnčne svetlobe. Najprimernejša je lega vzh. j., vzh.—z. s. z. in vzh. s. vzh.—z. j. z., pri kateri obseva solnce učne sobe le pred poukom ali po istem. Pri popolnoma prosti legi se je ozirati tudi na v kraju vladajoče vetrove.

Hodniki in veže naj so svetli, zračni in dovolj široki (3—4 m). Učne sobe naj se uvrstijo na eni strani poslopja ali po mešanem sistemu s stranskimi in srednjimi hodniki ali mostovži.

Hodniki v veži se lahko porabijo za shranjevanje vrhne obleke, pokrival in dežnikov v tem slučaju, če so dovolj široki. Vsekakor je bolje, ako se za to napravijo poleg učnih sob ali v odprti zvezi s hodniki posebni prostori za odlaganje obleke.

Vhodi in stopnišča morajo biti v dovoljnem številu in dovoljne širokosti.

Vhodi iz šolskega dvorišča so pokriti s streho ali pa napraviti v veži; izogibati se je nepokritih prostih stopnišč.

Med vhodi, stopnišči in mostovži naj se napravijo vrata veterniki (Windfangtüren).

Vsa vrata šolskega poslopja naj se odpirajo na zunaj, da se poslopje lahko hitro sprazni.

Stanovanje šolskega sluge naj se po možnosti napravi izven šolskega poslopja; vsekakor pa mora biti ločeno s posebnim dohodom.

3. Način stavbe.

Pri izboru gradiva in določenju konstrukcije šolskega poslopja se je v prvi vrsti ozirati na trpežnost in varnost proti požaru. Vobče je zidana stavba (Massivbau), ako se porabi dober kamen (oziroma opeka) in naglo se strdeča malta, bolje nego lesena ali predalčasta (Fachwerkbau) stavba.

Zabraniti je talno in zemeljsko mokroto ter temeljni zrak s pripravami, kakor so temelj iz betona, izorilanje z asfaltom, kušternino (Isolierfilzplatten), namazanje zunanjih sten od temeljnih ali kletnih zidov z gudronom, naprava zračnih jam.

Pod šolskim poslopjem naj se v celem obsegu napravijo kleti.

Zunanje stene, ki se napravijo iz trdnega, luknjičavega, zrak propuščajočega gradiva, morajo se upirati vremenskim vplivom, da ne propuščajo mokrote in obdržujejo toploto.

Stropi in medstenje razredov morajo biti tako konstruirani, da ne nastane motenje po prenosu zvoka. Podi morajo biti gladki in brez špranj.

Stopnišča morajo biti take konstrukcije, da so solidna in varna proti ognju ter dovolj široka (pri manjših šolah 1'5 m, pri večjih najmanj 2'0 m) v mali položitosti. Stopnice naj se z linolejem pomažejo. Izogniti se je sukajočim stopniščem.

Za kritje streh naj se porabijo proti ognju varna gradiva, n. pr. zrak prepuščajoča opeka, skrilj itd. nikogar pa ne kovine.

Povsod se imajo napraviti strelovodi, ki se morajo praviloma in ne v predolгих presledkih proskušati ter v pravem stanju vzdrževati.

Skrbeti je za dobro odtekanje dežnice. Šolsko poslopje sme se porabiti šele po popolnem presušenju (najmanj na 1⁰/₆ vodne vsebine v malti); zato naj se zida po možnosti dve leti. V gotovih dobah naj se šolsko poslopje ogleda z ozirom na stavbeno vzdrževanje in popravilo.¹

V umetniškem oziru je zahtevati, da šolsko poslopje — pri možni priprostosti in popolni primernosti vseh delov — napravi ne le po svojem zunanem upodobljenju kakor tudi po harmonični in razpoložiti uredbi notranjih prostorov trajne, oživljajoče vtise na otroško srce. Zlasti naj se rabijo v šolskih sobah sveže in vesele barve. Okrasi sob naj bodo otroškemu čutu razumljivi in shvatljivi.

B. Šolske sobe.

1. Velikost.

Šolske sobe naj se napravljajo kvečjemu za 50 do 54 otrok. Podolžni razredi naj so dolgi 9 m, široki 6'4 m ali največ 7 m ter visoki 4'0—4'2 m, tako da dobi vsak učenec 1 m² tal in 4—5 m³ zračnega prostora.

2. Razporedba oken.

Razredne sobe naj imajo samo na eni strani okna. Šolske klopi se morajo tako postaviti, da dobe učenci svetlobo od leve strani.

Odprtine oken, ki naj v površini skupaj znašajo najmanj $\frac{1}{5}$ površine tal, naj se v podolžni steni enakomerno tako razdelijo, da so vmesni stebri ozki, naj po možnosti segajo blizu stropa ter se na vrh končujejo premočrtno ali v ploščnatem obloku, ne pa okroglo ali v špičastem obloku.

Dopršnjak (Brüstung) oken naj bode 1 meter, še bolje 1'20 do 1'30 m visok.

Okvirje oken naj bode kolikor mogoče ozko. Spodnje oknice oken se morajo lahko odpirati in v vsaki legi dobro utrditi dati. V gornjem delu oken so napraviti nagibajoče se oknice (Kippflügel).

Zimskih oken ni priporočati, ker ovirajo razsvetljenje in naravno prezračevanje šolskih sob.

Da odvrnemo direktne solčne žarke, obesiti so zagrinjala iz belega, gostega platna, ki se stransko potegujejo. V posebnih slučajih se okna lahko osenčijo od zunaj z vetrnicami iz ozkih deščic ali prosojne snovi.

Proti jugu ležeče razredne sobe se lahko hladijo z ovijajočimi se rastlinami, ki samo v poletju sodé.

¹ Okrajni šolski sveti okraj. glavarstev v Celju in Mariboru imajo saniterne komisije v smislu ukaza ministrstva za uk in bogočastje in opravljajo ta posel v gotovih rokih. — Opomba pis.

Gornja svetloba (Oberlicht) je primerna za sobe, služeče za risanje ali ročna dela; te se nahajajo v najvišjem nadstropju.

3. Večerna razsvetljava.

Ako se potrebuje umetna razsvetljava v šolskih sobah, tedaj je isto tako uravnati, da je vsak prostor dovolj in enakomerno razsvetljen brez slepila ali napravljanja polne sence.

Tem zahtevam ustreza najbolj neposredna električna razsvetljava, ki ima proti plinovi še to prednost, da ne kvari zraka po okisajočih se tvorbah ter napravlja malo toplote in nič razširjajoče se vročine.

4. Strop, stene, tla.

Strop mora biti raven in gladek, bel ali zelo svetel s klejno ali apneno barvo pobeljen.

Stene naj so gladko zamazane. V spodnjem delu — približno 1'5 m — naj se obijejo s priprosto ravno leseno obklado ali se pomažejo s s trdim cementom pomešanim z oljnatim ali emajlovimi barvami itd., da se stene ne poškodujejo. Zgoraj so stene pobeliti z ne bliščečimi se svetlimi, najbolje s svetlozelenimi klejastimi barvami.

Tla so pomazati z linolejem eli enako snovjo, da so gladka in brez špranj.

Leseni pod naj se napravi iz suhih in trdih hrastovih ali bukovih deščic (Parketböden), ki se morajo v gotovih časih namazati z oljem, ki veže prah.

Da se izognemo kotom, kjer se nabira nesnaga, naj se v kotih med podom in stenami napravijo četrtrinasti žlebiči (Viertelhohlkehlen) ali vontasta vez (vontenartige Verbindung).

5. Kurjava in zračenje.

V vsaki šolski sobi mora biti taka kurilna priprava, da se pri vsakojaki zunanji toplini vzdržuje po možnosti enakomerna toplina od 18—19° C ne da bi se zrak v sobi pokvaril. Kurjava se mora lahko in sigurno uravnati, ne sme otrok z žarjenjem toplote nadlegovati in ne sobe ponesnažiti.

Pri krajevni kurjavi — peči — je težko dopolniti te zahteve; razen tega ne moremo z isto sobe dovolj prezračevati. Zato je boljša osrednja kurjava (Sammel- oder Zentralheizung).

Med raznimi sistemi zadnje je najboljša zračna kurjava, ako je vsa naprava v vseh delih skrbno in stvari primerno izvršena, ker jamči za neposredni sklad med kurjavo in prezračevanjem.

Drugi vpoštevanja vredni sistemi kurjave z vodo in paro zahtevajo napravo posebnega prezračevanja. Pri teh kurilnih sistemih se napravijo

kurišča najprimerneje ob steni z okni. Ako je treba obdati s plašči, morajo biti isti tako napravljeni, da je radi snaženja lahko hitro odstranimo.

Vsaka šolska soba mora imeti dovolj prezračevalnih priprav, da se plinavi preosnovni produkti stanovnikov — oziroma okisbeni produkti razsvetljišč — odstranijo in s svežim zrakom nadomestijo. Zadnji se mora dovolj segreti, z vodnim razprašenjem — do 45⁰/_o popolnega nasičenja — ovlažiti in v toliki množini dovajati, da se v eni uri zrak trikrat prenovi.

Kraji, kjer se zrak jemlje, morajo biti brez prahu; shrambe za zrak morajo biti tako napravljene, da iste lahko snažimo, vrhutega morajo imeti potrebne priprave za precejanje ali cedila.

Ravno tako morajo biti zračni kanali gladki in tako narejeni da se lahko osnažijo.

Kanali za odvajanje pokvarjenega zraka naj se napravijo v srednjih zidovih, na podstrešju se naj v posebne zbiralne kanale združijo in vpeljejo v odvajalni dimnik, ki ima na tem mestu dimno cev iz litega železa, da nastane bolje gibanje zraka.

Za toplejši letni čas se priporoča posebno pripravo za prezračevanje (Drucklüftungs- oder Absaugungs-Heizanlage).

Prezračevanje šolskih sob naj se podpira z odpiranjem oken in vrat v odmorih.

Skrbi naj se, da se priprave za kurjavo in prezračevanje stvarno nadzorujejo.

6. Šolske klopi (Schulgestühl).

Šolske klopi morajo biti primerne velikosti učencev ter morajo omogočiti neprisiljeno, pravilno držanje telesa. Za vsak razred je preskrbeti 3 različne velikosti klopi.

Šolske klopi naj bodo dvosedežne in naj imajo trdno «minusdistanco», tako da učenec lahko brez motenja svojih součencev svoj prostor zapusti in zasede, da lahko priložno vstopi in izstopi.

Šolske klopi naj so priprosto, trpežno in trdno konstruirane, tudi naj nimajo nobenih naprej molečih ostrih oglov in robov, kjer bi se otroci lahko poškodovali.

Mizna plošča naj je malo nagnjena in imej tudi za učitelja primerno visokost. Zato je zelo umestno, da se pritrldijo deščice za noge, imajoče podolgaste luknje, kjer odpada prah.

Šolske klopi naj so take, da se radi snaženja dado lahko preložiti, s čim postane pod prost.

C. Telovadnica.

Telovadnica mora biti prostorna — približno 20 m dolga, 11 m široka, 5—7 m visoka — zračna, svetla, kurljiva in razen tega tako narejena, da se v isti ne more nabirati prah.

Okna morajo biti tako napravljena, da se spodnji del istih lahko navzgor premakne, s čim ima zrak prost dohod.

Tla morajo biti brez špranj in z linolejem pomazana.

Stene se naj v spodnjem delu z ravnim lesom obijejo.

Za sesedanje prahu naj se na stropu napravi priprava za razpršenje vode (Spreuvorrichtung).

Telovadno orodje se mora dati hitro odstraniti (verschiebbare Reckpfeiler). Pravilno preskušanje istih je potrebno.

Napraviti je predvežo (Vorhalle) in prostor za orodje.

Poleg telovadnice je napraviti jarek za skakanje; nekaj orodij naj se postavi tudi zunaj na prostem.

Če je mogoče, naj je telovadnica s šolskim poslopjem v neposredni zvezi, da se ista tudi v slabem vremenu lahko vporabi med odmorom za počitek.

D. Stranišča.

Ako je pri šoli vodovod ali kanalizacija, naj se stranišča napravijo v šolskem posloplju ali neposredni bližini istega kot vodni kloseti. Dotični prostori morajo biti dobro razsvetljeni in imeti dobro prezračbo, da zli plini ne morejo vhajati v šolske hodnike.

Ako ni kanalov blizu, je napraviti na igrališču posebno poslopje za stranišča in ga preskrbeti s pripravo za razsipanje šote.

Pisoarji so napraviti s «Torfiteinrichtung und Ölsyphons».

Za trpežno izpiranje — najbolje po trajno tekočih vodnih pipah — in za brisače je skrbeti.

Stranišča se morajo po potrebi pravilno snažiti in nadzorovati.

E. Šolsko dvorišče.

Šolsko dvorišče naj ima zavarovano, mrzlim vetrovom nedostopno lego, naj je utrjeno in izsušeno, da ob deževju ne more nastati ne blato in ob suši ne prah.

Primerno je, ako se posuje s tanko lego čistega rečnega gramozu.

Dohodi k šolskemu posloplju so tlakovati. Da se ne prenaša v poslopje nesnaga in pesek, naj se napravi pred vhodi širok tlak (n. pr. aus gekuppten Zementplatten).

V primerni daljavi od šolskega posloplja naj se v obilni množini zasade drevesa in grmovje, ker se s tem izdatno izboljša zrak, zadržuje cestni prah in je razen tega branilo proti solnčnim žarkom.

Priporočati so tudi pokriti prostori za odpočitek na dvorišču (Wandelhallen), kjer se lahko mladina zadržuje v slabem vremenu.

Skrbeti je za dobro pitno vodo, če možno za vodovod; ravno tako naj se napravijo hidranti, da se v poletju lahko škropi.

Želeti je še, da se napravijo posebni šolski vrti.

F. Druga šolska uredba.

V ljudskih šolah so oskrbeti kopeli in sicer pršeče kopeli (Brausebäder).

Zato se uporabijo zadosti velike in svetle kleti. Poleg večje kadi, ki služi v umivanje nog, napravi se tik kopelnega prostora še prostor za oblačenje, ki je oskrbeti s kurilnimi pripravami.

Ako krajevne razmere dopuščajo, naj se napravijo letni in zimski basini za plavanje ali kopalnice v tekočih ali v velikih stoječih vodah. Ravno tako je misliti na naprave šolarskih kuhinj in prostorov za ročna dela.

V ljudskih šolah je omisliti prostore, kjer dobe ubogi otroci topel zajutrek.

V razredih in prometnih prostorih so postaviti pljuvalniki, napolnjeni s sublimatno raztopino (1 : 1000), oziroma je preskrbeti slične priprave.

V vežah je napraviti iztočišča za pitno vodo in priprave za umivanje.

Največjega pomena so še priprave, po katerih se skrbi za zdrav zrak, za snaženje šolskega poslopja, ki zajedno v otrocih vzbujajo čut za red in snago.

V vhodnih vežah so položiti dovolj široke in dolge železne mreže (Abtreteroste), pred vsake duri sob in pred vhodom stopnišč pa prevotljene rogozovine iz kokosa (Kokosmatten), ki leže v globinah tlaka.

Šolske sobe in prometni prostori naj se snažijo vsak dan po končanem pouku.

Linolejski podi se naj po čedenju mokro obrišejo.

Leseni podi, ki se v določenem času morajo pomazati z novim prav vezočim oljem, se le čedijo (ne pometajo).

Drganje vseh podov naj se izvršuje v počitnicah, ko se vsi šolski prostori temeljito snažijo.

Okna se naj po potrebi, vsekakor pa v letu 4 krat temeljito osnažijo.

*

O predavanjih Nussbauma (X),¹ Jacobitza (XI),¹ Domitrovicha (XII.) in Blasius & Osterloh (XIII.) vršila se je skupna diskuzija, o kateri poročamo kratko sledeče:

Dr. med. Bruglocher (Asbach) trdi, da je zdravstvene zahteve postaviti pred vse druge. V oknih mora imeti površina stekla $\frac{1}{5}$ površine tal, ne pa samo odprtina oken.

Rehorst K. (Halle na S.) zagovarja pomazanje poda z linolejem (proti torgamentu, lapiditu, papirolitu, ksilopalu itd.), je proti zunaj obešenim žaluzijam ter proti kurjavi z zrakom, priporočujoč kurjavo z nizkim pritiskom pare. V Halle je v kopalnicah vpeljal pode iz ksyllolitha, ki se

¹ Glej «Popotnik» str. 147—149, str. 171—178.

dajo od spodaj segreti. V vsakem razredu naj bi bilo po več pljuvalnikov (ne samo 1—2), a ne navadnih z vodo napoljenih. Oni trdke Hülsmann v Freiburgu bi se v šolah bolj razširili, ako bi bili ceneji in tako konstruirani, da bi se hitro ne pokvarili.

Dr. med. Jos. Grassl (Viechtach) zagovarja zimska okna in je proti temu, da bi se pljuvalniki polnili s sublimatom, ker je nevarno.

Drobny Fr. (Karlovi vari) opomni, da se je pri stavljjenih stavkih ozirati na klimatične razmere, je proti kurjavi z zrakom, ker mora biti taka naprava posebno dobro izvršena in se doseže prava kurjava le z enakomerno službo šolskega sluga.

Scheffler J. M., telovadni učitelj (Amsterdam) govori v imenu telovadnega društva. Na oknih telovadnice naj bi se gornji del na spodaj, spodnji del na zgoraj odpiral, dočim ostane v sredi $\frac{1}{3}$ nepremakljiva. Tudi je proti linoleju, ker so: 1. stroški previsoki, 2. na podu nastanejo radi premikanja telovadnega orodja, hoje, tekanja in skakanja učencev v linoleju večje ali manjše votline, kjer se nabira prah. Priporoča pod iz ameriške smreke (Pitch pine). V Amsterdamu je posebna komisija (1 zdravnik, 1 arhitekt, 1 telovadni učitelj) sestavila poročilo o higijeni telovadnice, katero predloži.

Nussbaum H. Chr., profesor (Hannover) se strinja radi lege šolskih sob z Erismannom, priporoča sistem paviljonov, zametuje zahtevanje, da bi se moral temeljni zrak zadrževati ter smatra vprašanje o podu za zdaj še kot nerešeno.

Van Goor, šolski nadzornik (Amsterdam) zavida nemške šole radi velikih lepih dvorišč, katerih v Amsterdamu ni možno dobiti in želi pojasniti o strešnih igrališčih.

O. Krell, ravnatelj (Norimberk) priporoča kurjavo z nizkim pritiskom vode.

Dr. Ambrožič Fr., sanitetni koncipist (Lipnica-Štajersko) predlaga:

1. Telovadnice naj imajo elastičen pod, ki je napraviti na navpično se križajočem, naloženem sistemu brun, ki počiva na $\frac{1}{2}$ m visokih in 1 m širokih zidanih stebrih.

2. Na vsaki ljudski šoli na deželi je napraviti spolno ločene prostore za bivanje učencev v opoldanskem odmoru.

3. Kašljajoči otroci ne spadajo v šolo. Žepni pljuvalniki so priporočljivi za nenevarne bolnike. Pljuvanje v robce je zelo nevarno.

Hülsmann K., fabrikant (Freiburg v B.) zagovarja potrebo pljuvalnikov (zlasti v telovadnicah), kakor se je že zahtevalo na tuberkuloznem kongresu in od drugih avtoritet. Šola mora v tem oziru sodelovati; o pravem sistemu bodo odločili strokovnjaki.

Nussbaum H. Chr. zopet zagovarja kurjavo z malim pritiskom pare, ker je ceneja in bolja, vendar je še treba poskusov, da se določi najvišja toplota, ko se začenja prah razkrojevati.

Končno zagovarjata poročevalca svoje stavke, proti katerim so le nekateri ugovarjali radi sistema kurjave, linoleja ter zimskih oken, dočim je bila ogromna večina z istimi zadovoljna. Sploh pa se na kongresih o stavljenih stvkih ne vrši nobeno glasovanje.

Navedeni stavki se nam zde tako važni, da bi se naj z istimi seznanili vsi faktorji, ki so merodajni pri stavbi novih šolskih poslopij ali prezidavanju istih, da bi res higijena tudi tukaj podrla zastarele nazore marsikaterega mogočnega.

Ako bodo tudi nekateri politiki in hujskači proti moderni šoli premislili, da bivajo otroci — ta up in nada naroda — po 5 ur in več na dan v zaduhlih sobah, ki so v posmeh vsem higijeničnim zahtevam, potem bodo morda sprevideli, da je za otroke «najboljše komaj dobro», da šolska poslopja niso nepotrebne palače. (Dalje.)

KNJIŽEVNO POROČILO.

NOVOSTI.

H. Schreiner — dr. Janko Bezjak. **Jezikovna vadnica za tesno združeni pouk v slovnici, pravopisju in spisju.** Tretji zvezek.

Prva dva zvezka te Schreiner-Bezjakove slovenske jezikovne vadnice sta slovenskemu učiteljstvu že dobro znana in evo, sedaj je tretji dobil ministrsko aprobacijo.

Cvet naše šole bi brezdvomno moral biti pouk slovenskega jezika in velevažne naloge prevzame tisti, ki s sestavo primerne pomožne knjige hoče učitelju pokazati, kako bi trebalo ta cvet razviti v sočnat plod.

In Schreiner ter Bezjak zasledujeta ta svoj cilj z veliko vnemo, redkim pedagoškim taktom, in obsežnim znanjem didaktičnih teženj. Njuno delo je v razvoju naše ljudskošolske literature oster mejnik.

I.

V Schreiner-Bezjakovi jezikovni vadnici vladata imeni Hildebrand in Kern. Kdor kak teoretičen sistem dosledno in strogo prenaša na praktično poprišče, lahko zabrede na jako trda pota; tako bi se utegnil n. pr. marsikdo spotakniti ob nauku vaje 83. tega zvezka, da je namreč pomožnik «biti» v vseh slučajih pravi predikat, kdo drug pa bi zopet ne mogel čez podatek, da je osebek od povedka odvisen (pred vajo 78.).

Toda ti pomisleki izginejo, čim smo se otresli predsodkov, zajetih iz dosedanje šolske slovnice, ter si pogledali stvar samo; zakaj dosedanja določba povedka je bila pač logično upravičena, a je z jezikovnega stališča neprimerna, ker je v obliki: «o vsebku se kaj pove» presplošna in osobito ne pospešuje jasne razčlenbe stavkov, v obliki pa: «pove o osebku, kaj je, kaj dela, kakšen je», je pretesna, ker ne obseza slučajev, kakor je

n. pr. ta: «Mati so tukaj». Tudi izrazu, da je osebek od povedka odvisen, se ni treba posebno čuditi, ko pa smo vajeni osebkov stavkov smatrati odvisnim. Končno je poudariti, da je pravilna analiza stavkov šele mogoča, ako se postavimo na Kernovo stališče ter smatramo glagol za početek in izhajališče razčlenbe.

Še važnejše nego teorija Kernova je uvaževanje načel Hildebrandovih. Schreiner-Bezjakova jezikovna vadnica je v slovenski šolski književnosti prva knjiga, ki razkriva tudi vsebine jezika in sicer z deblo-slovjem in sinonimiko (n. pr. pred vajo 11.); temu bo priznal hvalo vsakdo, ki ve, da je vsebina jezika najjačja pospeševaljica brzega in spretnega in pestrega izraževanja. Šele vaje v sinonimiki omogočijo vaje, kakor je vaja 11., in take vaje so pomembne, ker dovoljujejo učencu na mesto uniforme svobodno naravno opravo.

Schreiner-Bezjakov spis ni slovnica, marveč jezikovna vadnica. To je tem bolj poudariti, ker se po naših elementarnih šolah često preveč gonijo teoretična slovniška pravila. Schreiner in Bezjak sta n. pr. dosedanja obsežna in spomin težeča pravila o tvorbi primerjalne stopnje pridevniške nadomestila z mnogimi zgledi ter sta določbe o rabi daljših in krajših oblik osebnega zaimka, ki jih je dosedanje slovničarjenje brez potrebe tako razpredlo, enostavneje podala z eno samo, zadostujočo točko in z dobrimi primeri. Prikladna se mi zdi tudi definicija osebnostno- in svojilnopovratnega zaimka, takisto definicija kazalnega zaimka. Sploh so v Schreiner-Bezjakovem delu v opreki z dosedanjim običajem pravila sloga stopila v ospredje, torej stilistika in to se prilaga naslovu spisa, ki je jezikovna vadnica, ki ni teoretična slovnica, temveč tesna koncentracija slovnice s pravopisjem in spisjem. Temu-le zadnjemu, spisju namreč, ki je kritično preiskuševališče vsega jezikovnega pouka, sta izdajatelja odkazala pristojno mesto in, izvrstno koncentrujoč, dodala n. pr. nauku o stopnjevanju pridevnikov kot vajo za spisje primerjanje reči, nauku o zaimkih pa pisma.

Namesto zgolj teoretičnih pravil — pravila sloga, poleg oblik tudi vsebina jezika, — s tem se pripravlja spisje, za koje je v knjižici nabrajanega izredno mnogo besednega gradiva.

II.

Schreiner-Bezjakova jezikovna vadnica ni urejena sistematično, marveč didaktično, metodično in bo za to še posebno dobro služila tistim, ki bi si eventualno sami ne mogli primerno razporediti snovi.

Edino primerno je, da je pri mestniku na prvem mestu vprašanje «pri kom», potem šele «kje»; zakaj «pri» je značilno za sklon, a «kje» značilno le za stavkov člen.

Zlasti še je naglasiti, da se zmožnost vprašanja po stavkovih členih in sklonih ne predpolaga pri učencih, temveč z njimi vadi. To vpraševanje pri tem seveda ni samo sebi namen, marveč služi doznavanju novih stavkovih členov, ki jih je treba šele delati (jezikovna stran!), a zajedno tudi preiskuje duševno obzorje in torej tudi vaja v mišljenju.

III.

Tretji zvezek te «Jezikovne vadnice» ima četrto poglavje. Poglavje prvo in drugo koncentrično širita vsebino drugega zvezka, poglavje tretje istako kot začetek pravega oblikoslovja, a poglavje četrto posnema poglavje

drugo, družoč ga s poglavjem tretjim, ter vadi običajno slovensko terminologijo.

Ta zadnja činjenica, uvajanje znanih slovniških terminov, je poklon prošlosti in ozir na srednjo šolo. Baš to četrto poglavje bo razpršilo pomisleke tistih, ki bi se bali, da bi «Jez. vadnica» učence radi tega premalo pripravila za srednjo šolo, ker je, kakor smo zgoraj poudarili, praktičnega značaja.

IV.

V posameznostih se seveda vsi nikoli ne bomo zlagali. Tudi bo praktično poučevanje po «Jez. vadnici» razkrilo potrebe te ali one izpremembe; to je in je bilo vedno tako.

Meni se obseg gradiva zdi jako velik. A učitelj bo po svoji razsodnosti lahko izpuščal in posebno je uvažiti, da vseh vaj ni treba izvajati tudi pismeno. Pri mnogih bode zadostovala ustna vaja. Glavna stvar je govorjenje; z njim se vežba jezikovni čut; pisanje ga le utrjuje.

Dr. Fran Ilešič.

Prof. Avgušтина Stegenška «Zgodovinski in umetniški spomeniki lavantinske škofije».

Zakaj da naznanjam to znamenito delo Stegenškovo v pedagoškem listu, namenjenem pred vsem učiteljstvu? Zato, ker sem uverjen, da more baš učiteljstvo plodovito sodelovati pri podjetju Stegenškovem ter si tako steči zaslug za našo kulturno zgodovino.

Pred kratkim je izšel prvi, obsežni zvezek tega dela pod naslovom «Cerkveni spomeniki lavantinske škofije. I. Dekanija gornjegrajska. (S 162 slikami in 3 tablicami). V Mariboru 1905. Založil pisatelj». V tej knjigi, ki broji v velikem formatu 239 str. in stane broširana 5 K, okusno vezana 6 K 20 h, nam prof. Stegenšek natančno opisuje vse župne cerkve, podružnice in kapele gornjegrajske dekanije. Učeni pisatelj kaže, kakšne so te stavbe dandanes, ter raziskuje kako so postale, kako so se razvijale in razvile.

Tako podroben umetniški in zgodovinski opis vsake cerkve zanima vsakogar, ki je tam doma ali tam deluje, širše zanimanje pa obudi sigurno zadnji del Stegenškove knjige, ker govori o svetnikih, ki se časte v gornjegrajskem okraju.

Ali ni zanimivo vprašanje, zakaj se v eni deželi ali v enem delu kake dežele časte baš ti in ti svetniki? Poljudnost čaščenja kakega svetnika se razvidi iz praznovanja svetnikovega godu, iz ustanov, iz oltarjev, kipov in slik, narejenih svetniku na čast, iz procesij, ki prihajajo k njihovim cerkvam, iz navade, dajati njihova imena otrokom pri krstu, posebno pa po številu cerkev. Nad Dravo prevladuje čaščenje svetnikov nemških škofij, n. pr. sv. Maksimilijana, sv. Ruperta, sv. Volfganga, sv. Kunigunde. Kult svetnikov španskih, angleških itd. se pri nas ni razširil. Slovenci sami pa nimamo v ožjem pomenu domačih poljudnih svetnikov. Učeni pisatelj pravi: «Pri nas je manjkalo velikih kulturno-cerkvenih središč... Nima svetnikov naš narod, dasi globoko versko čuti, dasi mu je vera prešla v narodno življenje. Ali je temu kriva preplitva in prepovršna verska vzgoja ali pa pomanjkljiva dušna vodstva ali pa nedostajanje domačih zgledov?» Je pač stvar taka, kakor sem je poudaril v začetku svojega spisa «O pouku slovenskega jezika», da so nas

sosedni osvajači le na vnanje asimilirali svoji kulturi, duše nam niso razvili, le zarobili so jo.

Prof. Stegenšek bo zbirko nadaljeval kot «Zgodovinske in umetniške spomenike lav. škofije», torej na najširši podlagi, uvažujoč tudi predzgodovinske in posvetne ostanke minulosti.

Gospodje učitelji poznajo dobro kraje, kojim so posvetili svoje sile, ker službujejo na enem ter istem mestu običajno več ali mnogo let, in se že po svojem poklicu zanimajo za zgodovinske ostanke, za ljudske pravljice o raznih krajih in predmetih, o krajevnih imenih itd.

Prof. Stegenšek bo potoval dalje po Slov. Štajerju in popisoval in beležil... ta posel mu bo mnogo olajšan, ako mu bodo izobraženci po selih šli na roke. Na ta način morajo učitelji sodelovati na veliko zasnovanem delu Stegenškovem, ki bo velevažna kulturna slika Slov. Štajerja.

Dr. Fran Ilešič.

Rukovod za biblijske črtice izradio Ferdo Heffler. Hrvatska katehetska knjižnica se je zopet častno pomnožila po imenovanem «rukovodu» marljivega pedagoga. V prvi vrsti je knjiga namenjena hrvatskim katehetom v «kraljevstvu» ker se ozira le na katekizem, ki je ondi v rabi. Gotovo bode knjiga vrlo služila ne le mlajšim katehetom ampak tudi starejim, kateri so dosedaj enakega navodila pogrešali v hrvatskem jeziku. Pisatelj drži se psihološke metode, kojo je razvijal v svoji «Metodici». Razdelitev tvarine je kaj srečna; kako lepo si podajati roki katekizem in svetopi-semske zgodbe, dozdeva se nam da vidimo in slišimo živahnega kateheta govoriti pred poslušno deco. Jezik je ljubko — otroški. — Gratulamur!

Prav bi bilo naj bi se tudi Slovenci zdramili na katehetskem polju ter po zgledu vrlih hrvatskih bratov priredeli za avstrijski katekizem enaki navod, ne pa da bi le drgnili nemškega Gütlerja. Čujemo, da se ima v ta namen meseca septembra vršiti katehetski shod v Mariboru.

P. K.

Schedae ad Floram stiriacam exsiccata. Izdaja dr. Avgust pl. Hayek na Dunaji. Izšel je 1. in 2. snopič l. 1904.

Dr. Hayek je začel izdajati herbar štajerskih rastlin po 50 komadov za 1 snopič ter je povabil tudi učiteljstvo na sodelovanje. Od vsake rastline je poslati 40 dobro posušenih komadov.

Iz slovenskega Štajerja so doslej izšle sledeče rastline: *Aspidium aculeatum* L. (Suha blizu trga Rečice, H.), *Nephrodium* H. (Kamniško sedlo v Savinskih planinah, H.¹), *Oryzopsis virescens* T. (Suha pri Rečici, H.), *Eragrostis pilosa* L. (Maribor, Heider), *Eragrostis poaeoides* P. (Maribor, Heider), *Eleocharis Carniolica* K. (Vojnik, H.), *Anacamptis pyramidalis* L. (Mozirje, H. in Kraskovits), *Cerastium rupestre* Krašan (Dedec blizu Ojstrice, H.), *Ranunculus hybridus* B. (Okrešelj v Savin. planinah H. in Kraskovits), *Epimedium alpinum* L. (Zidan most, Heider), *Thlaspi alliaceum* L. (Kisla voda — Sauerbrunn, Heider), *Cardamine Savensis* Sch. (Boč, Heider), *Saxifraga incru-*

¹ Črka H pomeni v oklepaju za krajevnimi imeni Hayek, to je nabiratelj dotične rastline; druga imena so navedena popolnoma.

² V Solčavi imenujejo ta grm radi posebnega duha «smrdelje».

stata V. (Solčava, H. in Kraskovits), *Ononis hircina* Jacq. (Nova cerkev, H.), *Astrantia Carniolica* W. (Logarska dolina, H.), *Hacquetia epipactis* Scopoli (Rogatec, Heider), *Soldanella minima* H. (Okrešelj, H.), *Soldanella Gauderi* (alpina x minima) H. (Okrešelj, H.), *Veronica lutea* Scopoli (Logarska dolina, H.), *Aster bellidiflorus* W. (potok Ložnica pri Celju, Czegka in H.), *Asplenium fissum* Kit. (Okrešelj pod Mrzlo goro, H.), *Koeleria eriostachya* P. (Kamniško sedlo, H.), *Festuca calva* H. (Brana v Sav. planinah, H.), *Allium ochroleucum* Wald. (Vitanje H.), *Ruscus hypoglossum* L. (Boč, R. v. Wettstein), *Aquilegia nigricans* B. (Logarska dolina, H.), *Rhamnus fallax*² B. (Solčava, H.) *Gentiana anisodonta* Borbás (Matkov kot pri Solčavi, H.), *Mentha hirsuta* H. (Vitanje, H.), *Hieracium subcaesium* Fr. *F. pseudopraecox* Z. (Luče in Solčava, H.). — Od te znamenite zbirke izide tudi letos 1 snopič, o katerem bodem svoj čas poročal. **Kocbek.**

Pesnik Aškerc v borbi za herojstvo. Potreben odgovor na nepotreben nagovor. Brez virov spisal dr. Jos. Tomišek. Ponatis iz «Slov. Naroda» od 25.—28. aprila 1905. V Ljubljani, 1905. Samozaložba. Prodaja L. Schwentner. Cena 30 h, po pošti 35 h.

Razgled.

Listek.

Kazenska naredba proti nedospelim in mladim osebam. Ministrstvo pravosodja je izdalo 31. majnika naredbo, s katero se spremene nekatere določbe kazenskega prava z obzirom na zasledovanje nedospelih in mladih zločincev. Po doslej veljavnih določbah se more kaznovati vsaka oseba po dovršenem desetem letu. Odslej naprej se more otrok desetih do štirinajstih let pozvati pred sodišče samo v spremstvu očeta ali pa jeroba. Oče ali jeroj ima pravo vložiti lastne predloge v prilog nedospelemu. Ako postavni zastopnik ne more pred sodišče, mora sodišče imenovati nedospelemu kuratorja ali pa zagovornika. Zagovornik se ima izbrati izmed advokatov ali sodnikov pripadajočega sodnega okrožja.

Vojna in šolstvo. Bitva pri Tsušimi je stala Rusijo skoro 200 milijonov rubljev. Da se je samo polovica te vsote potrošila za ljudsko šolstvo v Rusiji, kolike sreče je ruski narod!

Učinek gesla «Proč od Rima». Od leta 1898, v katerem je začelo zveneti to geslo po Avstriji, je nastalo 68 novih protestantskih cerkev in 29 molilnic. K protestantizmu je prestopilo skupno 33.176 oseb. Starokatoliška cerkev je v tej dobi pridobila 11.000 novih članov.

Pedagoški paberki.

Šola za kuhanje obstoji pri dekliški obrtni šoli «Vesna» v Brnu. Šolsko leto 1903/04 je imelo tri tečaje. Prvi je trajal od začetka šolskega leta do Božiča, drugi od novega leta do konca marca, tretji od 1. aprila do 15. julija. Učenke si priprav-

ljajo hrano, zapisujejo izdatke na trgu, sestavljajo izbor hrane, izračunavajo ceno hrane, opozarjajo se na premembo tržnih cen, na dobo, v kateri morejo najlaglje nabaviti jedilne zaloge, uče se, kako je tečno in koristno uporabljati ostanke. Pod nadzorom učiteljic so kupovale učenke na trgu, v mesnicah in trgovinah potrebščine za kuhinjo. Mnogobrojna naročila so nujala učenkam dovolj prilike, izvežbati se v pripravljanju najfinejših jedil. V I. tečaju so pripravile 321 vrst, v II. 314, v III. 348 vrst jedil.

Proti kajenju. Češki dež. šolski svet je izdal sledečo naredbo. 1. Kajenje se ima učencem ljudskih in meščanskih šol najstrožje prepovedati in kjer se nahajajo v teh šolah šolski redi, se ima ta prepoved v njih omeniti. 2. Učiteljstvo se poziva, da bi poučevalo mladino o škodljivosti kajenja pri vsaki priložnosti. 3. Mestni šolski sveti se pozivajo, da na tem § 71. zakona od 24. febr. 1873, št. 17. dež. z. podpirajo učipri boju teljstvo proti kajenju. 4. V šolskih prostorih se kajenje izključno prepoveduje. Samo v privatnih stanovanjih se sme kaditi. 5. Mestni in okrajni šolski sveti se vabijo, da dejstveje na ona društva, ki vprizarjajo javna predavanja, da se porinejo i za to stvar.

Za prostost šole. V Taboru se je vršil velik shod učiteljeljev in prijatev šole, ki je bil naperjen proti novemu šolskemu redu. Sprejela se je ta le rezolucija: «Na ljudskem shodu v Taboru dne 4. junija 1905 zbrano občinstvo protestuje proti nameravanemu potrjenju nove osnove šolskega in poučnega reda brez prešnjega posvetovanja z najširšimi kregi občinstva, zlasti pa z organizacijami učiteljstva. Reforma šolskega in učnega reda je potrebna, toda ne dopuščamo, da bi bil novi šolski red slabši od starega. Zlasti zahtevamo: 1. Šola in pouk bodita svobodna. 2. Šola bodi popolnoma nekonfesijolna. 3. Učiteljstvo bodi v društvenem življenju popolnoma neodvisno. 4. Disciplinarne preiskave in nadzorstvo naj se poverijo osebam, ki jih izvoli učiteljstvo samo. 5. Učiti je treba več v šoli, zato se mora šolska doba razširiti. 6. Pouk in učna sredstva so brezplačna. 7. Siromašni otroci se hranijo brezplačno. 8. Delo otrok se prepove.»

Zemljepisje v Zjedinjenih državah. V «Društvu za zemljepis v Berolinu» goveril je prof. H. Fischer iz Berolina o zemljepisuju v Zjedinjenih državah, kakor je spoznal način, kako se uči ta predmet v omenjeni državi, samo o priliki svojega potovanja po Severni Ameriki. Sploh se da razločevati v šolstvu Zjedinjenih držav pet stopenj: elementarne, gramatikalne, visoke šole, kolegiji in vseučilišča. V vseh teh šolah je izpitanje zelo razvito, pouk je urejen tako, da se vcepijo nekatera izpitna vprašanja, učbena osnova ni metodiška. Po teh načelih je spisana učna knjiga; čtivo se čita in uči na pamet. Čtivo ima mnogo podob; te podobe zastopajo atlante. Podobe so večinoma izvrstne. Stenski zemljevidi so prav slabi, evropejski zemljevidi pa so zelo dragi radi visoke uvoznine. Pri pouku igrajo važno ulogo zemljevidi, ki se narejajo po svetlotisku. Tudi reliefi so zelo priljubljeni. Zemljepisni pouk v nižjih razredih je še mnogo slabši.

Vzgoja žen. Od vseh strani se čujejo glasi, ki zahtevajo, da bi se razširila in določila vzgoja deklic. A. Thermes piše v časniku «Le Maître pratique», da se mora deklica nazirati kot bodoča mati in vzgojiteljica naših otrok. V naših penzionatih se z ozirom na teorijo stori mnogo, toda vzgoja bi naj bila predvsem praktiška. Predvsem vpliva v dekliških zavodih atavizem, stoletni sistem, ki pestuje vero v nadnaravno, vzbuja čustvo mistiško-nabožno, ki ni več za naš vek, za vek, v katerem nam mora biti vodilo razum in znanstvena resnica.

Dunajski pedagogij. Dunajski pedagogij imel je od I. 1882 naprej dva tečaja: dvoletni metodiški in dvoletni znanstveni tečaj. Te tečaje so posečali mlajši in starši dunajski učitelji, včasih se je vpisal tudi kak tujec, zlasti Bošnjakov je bilo

vedno mnogo in tudi Slovencev ni nikdar popolnoma zmanjkalo. Po novem statutu je «Pedagogij na Dunaju», kakor se glasi novi naslov, konglomerat teh-le zavodov: 1. učiteljske akademije, namenjene nadaljni naobrazbi učiteljstva; 2. dolnjeavstrijskega deželne učiteljskega semenišča, ki služi vzgoji učiteljskega naraščaja; 3. tečaja za abiturijente srednjih šol, ki se preobrazijo v desetih mesecih v celega učitelja; 4. vadnice, sestavljene iz popolne ljudske in meščanske šole. Poslušalci akademije bodo razdeljeni z obzirom na meščansko šolo v tri skupine. Zlasti pa se bode učila v akademiji pedagogika. Učili bodo tu profesorji semenišča in učitelji ostalih šol. kakor pač bode zahtevalo število poslušalcev. Ves pedagogij bode imel samo enega ravnatelja, kateremu bode prideljen predstojnik semenišča.

Nova šolska osnova se pripravlja za Bosno-Hercegovino. Namerava se ozirati bolje na moderne pedagoške zahteve.

Kronika.

Različni proračuni. Za leto 1905. iznaša proračun ministrstva za pouk v Avstriji 84,985.718 K; od te vsote spada na ljudsko šolo in učiteljišča 5,828.845. Za vojaštvo je naznačenih 337,645.000 K. Kako veličastno razmerje.

Bogat učitelj. Končno se Amaltejin rog nagiba i nad učitelje. Imamo vendar enkrat kapitalista med našimi predniki. V ogrski vasi Koronko je umrl učitelj, ki je ostavil nič manj nego okroglih 300.000 K. Jeli to prihranil, jeli to priženil, jeli to prislužil samo v šoli? Kronika na večne čase proslavljenega sela, ki je imelo tako «zaslužnega» učitelja molči in ne pove izvora fenomenalnemu bogastvu.

Vračamo se v srečna leta mladosti . . . Deželni šolski svet gališki je izdal naredbo, da oni učiteljiščeniki ki hočejo imeti štipendij, vsled lastne obveze v bodoče ne morejo več služiti kot enoletni prostovoljci. Kam vodi ta naredba učiteljstvo? V ona srečna, srečna leta mladosti našega stanu. Reakcija torej povsod in na celi črti.

Ferialni tečaj za učitelje. Tak tečaj se vrši letos od 7. do 26. avgusta v Innsbruku s temi le predavanji: 1. O ulogi učitelja pri obvarovanju nalezljivih bolezni (z demonstracijami), 13 ur, prof. dr. Merk — Innsbruk; 2. prazgodovinska antropologija in arheologija (s podobami in demonstracijami v muzeju), 12 ur, prof. dr. M. Hoernes — Dunaj; 3. Anatomija, 14 ur, priv. docent dr. S. pl. Schuhmacher — Dunaj; 4. Čitanje o šolski higijeni, 12 ur, dr. O. pl. Wunschheim — Innsbruk; 5. Eksperimentalna fizika, 10 ur, prof. dr. P. Czermak — Innsbruk; 6. Metoda nazorovanja umetnin, 10 ur, dvorni svetnik prof. dr. J. Strzygowski — Gradec; 7. Najvažnejša poglavja evropske zgodovine 1815. — 1866. l. 16 ur, prof. dr. Hans pl. Zwiedineck-Südenhorst-Gradec; 8. Prehod od srednjega k novemu veku z ozirom na nemški razvoj, 8 ur, priv. docent. dr. Kurt Kaser — Dunaj; 9. Avstrijsko ustavno pravo, 15 ur, prof. dr. F. Schmidt — Innsbruk; 10. Moderna drama s posebnim ozirom nemškega pesništva, 10 ur, priv. docent dr. K. F. Arnold — Dunaj. — Ure za vsa ta predavanja so nastavljena na dopoldanski čas od 8. do 1. ure. Popoldan je prost. Zvečer od 7. do 8. ure bere prof. pl. Skala zgodovino starega veka. — Predavanja so razvrščena v 3 skupine: I., ena splošna, II., ena humanistiška, III., ena realistiška. Predavanj I. skupine (šolska higijena, obvarovanje nalezljivih bolezni, moderna drama) se lahko vsak udeleži, med tem ko ure II. in III. skupine med seboj kolidirajo. Obširen program z urnikom in z vodilnimi stavki predavanj je dobiti pri tajništvu vseučilišča v Innsbruku proti pošiljatici 23 h v poštinih znamkah poštne prosto. — Počitniški tečaji so namenjeni učiteljem in učiteljicam.